

2015-06-15
Dnr 44-2014:6082
Dnr 42-2014:5886
1 (6)

Stiftelsen Viktor Rydbergs skolor
Kungstensgatan 6
114 25 Stockholm

Tillsyn av Stiftelsen Viktor Rydbergs skolor

Skolinspektionens beslut

Det har vid tillsynen inte framkommit annat än att verksamheten vid Stiftelsen Viktor Rydbergs skolor uppfyller författningarnas krav gällande en avgiftsfri utbildning. Skolinspektionen avslutar härmed tillsynen av Stiftelsen Viktor Rydbergs skolor.

Bakgrund och utredning

Skolinspektionen har genomfört tillsyn (dnr 44-2014:6082) av Stiftelsen Viktor Rydbergs skolor (org.nr 812000-5650). Syftet med tillsynen har varit att granska om huvudmannens verksamhet uppfyller författningarnas krav avseende en avgiftsfri utbildning. Inom ramen för tillsynen har Skolinspektionen även utrett en anmälan som inkommit till myndigheten gällande avgifter för datorer vid Viktor Rydbergs Samskola i Danderyds kommun (dnr 42-2014:5886).

Skolinspektionen genomförde under december månad 2014 en anonym enkätundersökning gällande avgifter som riktade sig till elevernas vårdnadshavare. Skolinspektionen genomförde därefter intervjuer med elever, rektorer och lärare vid huvudmannens gymnasieskolor och grundskolor. Dessa intervjuer genomfördes vid VRG Odenplan och VRS Vasastan den 13 januari 2015, vid VRG Jarlaplan den 14 januari 2015 och vid VRS Djursholm och VRG Djursholm den 15 januari 2015. Skolinspektionen intervjuade skolchefen, i egenskap av representant för huvudmannen, den 16 januari 2015. Skolinspektionen har även begärt in och granskat viss dokumentation från huvudmannen.

Enligt intervjuade lärare, rektorer och skolchefen förekommer så kallade studieresor som exempelvis lärare i moderna språk planerar och genomför med en viss undervisningsgrupp. De genomförda studieresorna har varit frivilliga för eleverna att delta vid. Studieresorna har finansierats av frivilliga bidrag, genom stipendier och så kallad crowdfunding. Av Skolinspektionens lärarintervjuer framkom att flera lärare trodde att en möjlig orsak till varför det fanns vårdnadshavare som inte upplevde att bidrag till studieresorna var frivilliga var att

de som arrangerar resorna kan ha väddat om bidrag muntligt eller över skolans mejllistor. Enligt intervjuade rektorer och lärare kan några av svaren i enkäterna, som gäller bidrag till studieresor och som inte upplevts som frivilliga, ligga längre tillbaka i tiden.

En annan typ av resor som nämns i enkäterna och som genomförs, främst av klasserna i Samskolan i Djursholm, är så kallade klassresor. Syftet med dessa resor är enligt enkätsvar och intervjuer med lärare och elever, att stärka sammanhållningen i klassen. Klassresorna är dock, enligt intervjuade lärare, rektorer och skolchefen, inte en del av undervisningen och de anordnas inte av skolan, utan av vårdnadshavare och elever. Klassresorna ska som regel ske utanför skoltid. Kostnader för klassresorna täcks helt av frivilliga bidrag. Enligt skolchefen är det också frivilligt för lärarna att delta på klassresor och de ges varken tid eller ersättning för sådant deltagande. Lärarna vid Samskolan i Djursholm uppger i intervju att de inte deltar, men medger dock att det förekommer att lärare till exempel gör gruppindelningar inför resorna. Vidare beskriver elever och lärare att klasserna tillåts att i skolan ha aktiviteter för att samla in pengar, exempelvis försäljning av kaffe vid föräldramöten. Mejllistor med vårdnadshavarnas adresser som skolorna vidarebefordrat har, enligt vårdnadshavares enkätsvar använts för information om resor men även för uppmärksamhet och påminnelser om bidrag.

En sammanställning av svaren på Skolinspektionens enkätundersökning och de protokoll som upprättats över Skolinspektionens intervjuer kommunicerades med huvudmannen den 21 januari och den 3 februari 2015. Huvudmannen inkom med synpunkter på protokollen den 3 februari 2015.

Motivering till beslutet

Rättslig reglering

Enligt 1 kap. 8 § första stycket skollagen (2010:800) ska alla, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet om inte annat följer av särskilda bestämmelser i skollagen.

I 1 kap. 9 § skollagen anges att utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas.

Av prop. 1990/91:18 s. 27 framgår bl.a. att ingen huvudman får utforma sitt skolväsende så att inte alla barn och ungdomar har lika tillgång till utbildningen. Således får inte kön, geografiskt hemvist, sociala eller ekonomiska förhållanden utgöra grund för eller rent faktiskt leda till särbehandling. I detta ligger

inte enbart ett förbud mot uttryckliga begränsningar i enskildas rätt till utbildning, utan även ett krav på att utbildningen utformas så att inte deltagandet i praktiken väsentligt försvåras för någon på grund av en eller flera av de nyss nämnda faktorerna. Det ankommer på huvudmännen att utforma sitt skolväsende och sin utbildning så att inte något barn eller någon ungdom i realiteten förhindras att få del av utbildning på grund av sitt kön, sin bostadsort eller sina sociala eller ekonomiska förhållanden.

Grundskolan

Av 10 kap. 10 § skollagen framgår att huvudregeln är att utbildningen för eleverna i grundskolan ska vara avgiftsfri. Eleverna ska utan kostnad ha tillgång till böcker och andra lärmaterial som behövs för en tidsenlig utbildning samt erbjudas näringsriktiga måltider. Avgifter i samband med ansökan om plats får inte tas ut.

I 10 kap. 11 § skollagen anges att det i grundskolan får förekomma enstaka inslag som kan medföra en obetydlig kostnad för eleverna. I samband med skolresor och liknande aktiviteter får det, trots övriga bestämmelser i skollagen, i enstaka fall under ett läsår förekomma kostnader som ersätts av vårdnadshavare på frivillig väg. Sådana aktiviteter ska vara öppna för alla elever. Ersättningen får inte överstiga huvudmannens självkostnad för att eleven deltar i aktiviteten.

Gymnasieskolan

Av 15 kap. 17 § skollagen framgår att huvudregeln är att utbildningen för eleverna i gymnasieskolan ska vara avgiftsfri. Eleverna ska utan kostnad ha tillgång till böcker och andra lärmaterial som behövs för en tidsenlig utbildning. Huvudmannen får dock besluta att eleverna ska hålla sig med enstaka egna hjälpmedel. Avgifter i samband med ansökan om plats får inte tas.

I 15 kap. 18 § skollagen anges att det i gymnasieskolan får förekomma enstaka inslag som kan medföra en obetydlig kostnad för eleverna. I samband med skolresor och liknande aktiviteter får det, trots övriga bestämmelser i skollagen, i enstaka fall under ett läsår förekomma kostnader som ersätts av eleven eller dennes vårdnadshavare på frivillig väg. Sådana aktiviteter ska vara öppna för alla elever. Ersättningen får inte överstiga huvudmannens självkostnad för att eleven deltar i aktiviteten.

Grundskolan och gymnasieskolan

Av prop. 2009/10:165 s. 373-375 och s. 415 framgår bl.a. att rätten till en likvärdig utbildning av hög kvalitet aldrig får vara beroende av en enskild individs ekonomiska förutsättningar. Principen om avgiftsfrihet innebär att eleverna

utan kostnad ska ha tillgång till de läromedel och den utrustning som behövs för att få förutsättningar att nå utbildningens mål. Det får dock förekomma enstaka inslag som kan medföra en obetydlig kostnad för eleverna. I planering av aktiviteter som föranleder obetydliga kostnader måste skolan ta hänsyn till att även obetydliga kostnader kan upplevas som betungande för en ansträngd ekonomi om de förekommer vid upprepade tillfällen. Det framgår även att det inte är förbjudet att låta kostnader för skolresor, utflykter eller liknande aktiviteter ersättas av vårdnadshavare på frivillig väg. Sådana aktiviteter ska vara öppna för alla elever, oavsett om en elevs vårdnadshavare väljer att bidra eller inte. Med hänsyn härtill och i enlighet med dagens praxis är det därför inte godtagbart att skolan erbjuder en kostnadsfri alternativ verksamhet för de elever vars vårdnadshavare inte vill betala dessa aktiviteter. Är den kostnadsbelagda aktiviteten att betrakta som en del av utbildningen ska alla elever få delta. I linje med detta resonemang gäller också att om elever på en skola gemensamt genomför en aktivitet för att samla in pengar till en skolresa eller liknande, som är en del av utbildningen, får det inte förekomma någon koppling mellan hur mycket en enskild elev bidrar med och elevens möjligheter att få delta i aktiviteten. Bidraget från vårdnadshavare måste både vara och framstå som helt frivilligt. Ersättningen från elevens vårdnadshavare får i enlighet med kommunallagens bestämmelser inte heller överstiga huvudmannens självkostnad för aktiviteten.

Skolinspektionens bedömning avseende den riktade tillsynen

Skolinspektionen har genom denna tillsyn granskat hur Stiftelsen Viktor Rydbergs skolor följer bestämmelserna om en avgiftsfri utbildning. I granskningen framkommer inte annat än att eleverna utan avgift har tillgång till böcker och andra lärverktyg som behövs för en tidsenlig utbildning. Enstaka inslag som kan medföra en obetydlig kostnad för eleverna kan förekomma, men då inom ramen för vad som är tillåtet enligt skolförfattningarna, som exempelvis entrebiljetter och färdbiljetter.

Gällande skolresor och liknande aktiviteter får kostnader för dessa enligt skollagen i enstaka fall under ett läsår ersättas av vårdnadshavare på frivillig väg. Av svaren i den anonyma enkätundersökning som Skolinspektionen genomförde med vårdnadshavarna framkom dock att flera ansåg att vissa av de bidrag de gav till olika aktiviteter för eleverna inte upplevdes som frivilliga. Några exempel som gavs på sådana aktiviteter var olika typer av resor. Av enkätsvaren kan Skolinspektionen inte fastställa när en viss angiven resa ägt rum eller hur informationen kring just den resan sett ut.

Att de bidrag som inte har upplevts som frivilliga har gått till aktiviteter som ska anses utgöra en del av huvudmannens utbildning är en förutsättning för att de ska omfattas av bestämmelserna om avgiftsfrihet. Skolinspektionen vill i

detta sammanhang betona att det kan finnas en rad omständigheter som behöver vägas in då myndigheten bedömer om en aktivitet ska anses utgöra en del av huvudmannens utbildning eller inte. Det kan därför, trots att det är vårdnadshavare eller elever som är de som anordnar en aktivitet, finnas omständigheter som gör att Skolinspektionen ändå sammantaget bedömer att aktiviteten ska anses utgöra en del av huvudmannens utbildning. Exempel på sådana omständigheter kan vara att personal på skolan deltar i aktiviteten, att aktiviteten har ett nära samband med huvudmannens verksamhet, att bidrag till aktiviteten samlas in av personal på skolan eller andra liknande omständigheter som gör att skolan uppfattas som delaktig.

Om bidrag till resor som är en del av utbildningen ska bekostas av frivilliga bidrag är det av yttersta vikt att de både är och upplevs som frivilliga. Om bidragen inte upplevs som frivilliga får Skolinspektionen, i varje enskilt fall, göra en samlad bedömning utifrån samtliga omständigheter.

Skolinspektionens samlade bedömning av bidragen till olika typer av resor är att det inte utifrån den utredning som föreligger går att fastställa när beskrivna resor förevarit eller hur informationen kring enskilda resor sett ut. Det framgår därmed inte heller av utredningen att sådana bidrag som inte upplevts som frivilliga, har gått till resor som ska anses utgöra en del av huvudmannens utbildning.

Skolinspektionens bedömning avseende anmälningsärendet

Skolinspektionen har utrett anmälan som inkommit till myndigheten avseende avgifter för datorer vid Viktor Rydbergs Samskola i Danderyds kommun.

I anmälan uppges bland annat att elever ges möjlighet att köpa en ibook eller en dator till "förmånliga priser" och att de som väljer att inte köpa en dator får låna en dator av sämre skick. Eleverna får inte ta hem lånedatorerna under lov.

Med anledning av anmälan begärde Skolinspektionen den 10 oktober 2014 ett yttrande från huvudmannen, där huvudmannen ombads att ge svar på om datorer är en förutsättning för att eleverna ska kunna delta i undervisningen och utbildningen, om det finns tillgång till datorer på skolan för de elever som inte väljer att köpa en dator och om dessa lånedatorer har tillräcklig prestanda för att eleverna ska kunna få en fullgod och tidsenlig utbildning.

Huvudmannen inkom den 21 oktober 2014 med ett skriftligt yttrande där det framgick att datorer är en förutsättning för att eleverna ska kunna delta i undervisningen. Det framgick även att de elever som väljer att inte köpa en egen dator hade tillgång till lånedatorer på skolan direkt från skolstart. Dessa lånedatorer var enligt uppgifterna likvärdiga med en av de datorer som skolan erbjöd eleverna att köpa och gav därför de elever som valde att låna en sådan

dator samma möjligheter till en fullgod och tidsenlig utbildning som de som valde att köpa en egen dator från skolan.

Skolinspektionens bedömning är att då elever som väljer att inte köpa en egen dator av skolan har möjlighet att kostnadsfritt låna en av skolans datorer under skoltid, och att dessa lånedatorer enligt uppgifter från huvudmannen tillgodoser elevernas möjlighet till en fullgod och tidsenlig utbildning, strider inte detta förfarande mot bestämmelserna om en avgiftsfri utbildning.

Sammanfattning

Skolinspektionen kan konstatera att det av tillsynen inte framkommit annat än att verksamheten vid Stiftelsen Viktor Rydbergs skolor uppfyller författningarnas krav gällande en avgiftsfri utbildning.

I Skolinspektionens utredning framkom dock uppgifter som pekade på att det fanns vårdnadshavare till elever på huvudmannens skolor som ansåg att vissa av de bidrag som de gav till olika aktiviteter för eleverna inte upplevdes som frivilliga. Det framkom även att det var oklart för vissa vårdnadshavare om dessa bidrag gick till aktiviteter som var en del av huvudmannens utbildning eller inte. Skolinspektionen förutsätter därför att huvudmannen aktivt arbetar med att se till att det tydligt framgår för elevernas vårdnadshavare vilka aktiviteter som anordnas inom ramen för huvudmannens utbildning. Med detta påpekande avslutar Skolinspektionen tillsynen av Stiftelsen Viktor Rydbergs skolor.

I ärendets slutliga handläggning har utredaren Kerstin Ekenberg samt undervisningsrådet Ingrid Åsgård och juristen Malin Norell deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Tommy Lagergren

Avdelningschef

Andreas Mehnert

Föredragande